

Motion till riksdagen 2025/26:3936

av **Ida Karkiainen m.fl. (S)**

med anledning av prop. 2025/26:136 Kvalificering till socialförsäkringen

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen avslår proposition 2025/26:136 utom i den del som avser kravet på laglig vistelse i 5 kap. 2 § socialförsäkringsbalken.

Motivering

För oss socialdemokrater är den generella välfärdspolitiken en grundbult i vårt samhälle. Regeringens proposition syftar till att öka drivkrafterna till arbete för den som invandrat till Sverige samt minska invandringen till Sverige genom att minska tilldragningseffekten som man menar att de bosättningsbaserade socialförsäkringsförmånerna har för migranter.

Den som är stadigvarande boende i Sverige, arbetar och betalar skatt, ska också få del av välfärdssamhällets alla delar. Därför är det också viktigt att den som kommer till Sverige som flykting eller arbetskraftsinvandrare ska försörja sig själv och sin familj genom arbete. Även för dessa gäller att man får del av välfärden efter behov och bidrag efter förmåga. Här kan kvalificering användas för rätt till vissa förmåner. Så är det redan i dag med de arbetsbaserade socialförsäkringsförmånerna och a-kassan. Även vårt allmänna pensionssystem bygger på hur länge man har arbetat och hur mycket man har tjänat under sin yrkesverksamma tid.

Det är också viktigt att nyanlända ges bra möjligheter att komma i arbete och integreras i det svenska samhället så fort som möjligt. Målet måste vara att de etableringsinsatser som samhället vidtar ska vara av så god kvalitet som möjligt samt ges under kortast möjliga tid.

För att klara de utmaningar Sverige har på integrationsområdet är det fortsatt viktigt att Sverige har en stram och långsiktigt hållbar migration så att tillräckliga resurser kan fokusera på insatser som leder till att arbetskraftsdeltagandet ökar bland dem som kommit till Sverige under de senaste 15 åren.

Över tid kan det vara nödvändigt att reformera trygghetssystemen och anpassa dem efter ändrade förhållanden. I det reformarbetet är vi inte motståndare till att man också i ökad utsträckning använder sig av kvalificeringsregler. Men sådana reformer får inte leda till att barns ekonomiska utsatthet ökar ytterligare. Barnfattigdom är redan i dag ett utbredd och allvarligt samhällsproblem i Sverige, och vi vet att ekonomisk otrygghet under uppväxten påverkar barns hälsa, skolresultat och framtida möjligheter. Barn riskerar att bli de som betalar priset om grundläggande familjestöd begränsas, vilket ytterst kan komma att betalas i ökad kriminalitet.

De bosättningsbaserade stöden bygger i huvudsak på att det på grund av olika omständigheter har funnits skäl att ge ett extra ekonomiskt stöd för högre omkostnader. Det gäller framför allt barnfamiljer och familjer med låg inkomst och höga boendekostnader. Men det kan också gälla för personer med olika former av funktionsnedsättningar. Rätt till dessa stöd ges när man blir stadigvarande bosatt i landet.

Ekonomiska konsekvenser

Regeringen räknar med att förslaget stärker statens finanser med 1,2 miljarder kronor per år från det att reformen får fullt genomslag 2029. Samtidigt innebär förändringarna ökade administrativa kostnader för framför allt Försäkringskassan, men även Migrationsverket och Pensionsmyndigheten. Kostnadsökningarna beräknas uppgå till 240 miljoner kronor. Utöver det kommer även kommunerna att drabbas genom att deras finanser förväntas försvagas uppemot drygt 500 miljoner kronor fr.o.m. 2029. Regeringen har inte för avsikt att kompensera kommunerna för denna kostnadsökning. Vi kan konstatera att det är de kommuner som kommer att ta emot flest invandrare som kommer att drabbas hårdast av förslaget. Återigen lägger regeringen ett förslag som drabbar kommunsektorn orättvist och som kommer att innebära ytterligare besparingar i skola, vård och omsorg.

Risk för ökad brottslighet

Det finns risk för att de föreslagna förändringarna kan ge upphov till ökad brottslighet. Främst beror detta på behovet av att försörja sig, som under kvalificeringstiden inte kan tillgodoses genom ersättningar från bosättningsbaserade socialförsäkringsförmåner. Dessa risker framhålls såväl av utredningen som flertalet remissinstanser. Det finns också en risk för att människor försöker kvalificera sig på olaglig väg, genom skenanställningar och fusk med arbetsgivardeklarationer. I Danmark fick en liknande reform av bidrag till invandrare negativa konsekvenser i form av ökad brottslighet i allmänhet och särskilt bland de ungdomar som påverkades av reformen, och det gällde både egendomsbrott och våldsbrott.

Kraftig remisskritik och avsaknad av lagrådsbehandling

I remissbehandlingen av utredningens förslag var de allra flesta remissinstanser tydligt kritiska till förslagen. Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) avstyrker utredningens huvudförslag då de anser att det saknas stöd för de positiva effekter utredningen räknar med, och att de negativa konsekvenserna riskerar bli stora.

Försäkringskassan har framhållit att ett effektivt genomförande tidigast kan ske två år efter att riksdagen beslutat att anta förslag om kvalificeringsregler, med hänsyn till bl.a. nödvändiga it-investeringar och informationsinsatser. Det ska jämföras med regeringens tidsplan som innebär att genomförandet ska ske på ett drygt halvår.

Regeringen har även avstått från att remittera förslaget till Lagrådet. Vi anser att detta är anmärkningsvärt mot bakgrund av den tunga remisskritiken och det faktum att förslagen kommer att direkt påverka många enskilda personers ekonomiska situation.

Möjlighet för personer med höga inkomster att kvalificera sig snabbare

Regeringen föreslår i propositionen att personer med högre inkomster ska kunna kvalificera sig snabbare till de bostättningsbaserade socialförsäkringsförmånerna. Det innebär att civilingenjören kan få rätt till barnbidrag för sitt barn redan inom sex månader medan undersköterskan i värsta fall kan få vänta fem år på att få rätt till barnbidrag. Vi förstår att regeringen önskar att denna regel ska göra att arbetskraftsinvandrare med hög inkomst inte ska drabbas av dessa regler i någon större utsträckning. Vi anser att detta är en djup orättvisa och helt går på tvärs mot det grundläggande syftet med de bostättningsbaserade socialförsäkringsförmånerna. När barnbidraget, lika för alla, infördes 1947 av dåvarande socialminister Gustav Möller var huvudsyftet att stödet till barnet skulle vara lika oberoende om föräldrarna var direktörer eller arbetare. Reformförslag på socialförsäkringens välfärdsförmåner måste utformas på ett mer jämlikt sätt som inte spår på de ekonomiska orättvisorna för barnen.

Familjeekonomiska socialförsäkringsförmåner

En annan viktig omständighet att ta hänsyn till är barnens situation i allmänhet och i synnerhet i ekonomiskt svaga hushåll. Barnfattigdomen i Sverige är inte ett marginellt fenomen utan ett växande strukturellt problem som påverkar barns vardag, hälsa och framtidsutsikter. Med den nuvarande regeringens politik har familjer med höga inkomster fått kraftiga förbättringar, framför allt genom sänkta skatter. Familjer med små inkomster har samtidigt fått kraftiga försämringar i form av allmänna prisökningar och höjda läkemedelskostnader samtidigt som de familjeekonomiska stöden har varit oförändrade och inte följt med i prisutvecklingen. När barnbidrag, bostadsbidrag och andra familjestöd urholkas i reala termer innebär det i praktiken att samhällets gemensamma skyddsnät för barn försvagas. Det drabbar särskilt ensamstående föräldrar, barn i flerbarnshushåll och barn i hushåll med svag etablering på arbetsmarknaden.

Som en direkt följd av regeringens politik har den materiella och sociala fattigdomen ökat kraftigt i Sverige under de senaste åren. År 2021 fanns 150 000 svenskar inom SCB:s definition ”Allvarlig materiell och social fattigdom”. År 2025 hade den siffran ökat till 408 000 personer – nästan en tredubbling. Antalet med ”Materiell och social fattigdom” har under samma tid fördubblats till 729 000 personer. Bakom dessa siffror finns tiotusentals barn som växer upp i hushåll där det saknas marginaler för fritidsaktiviteter, vinterkläder, en fungerande bostad eller oförutsedda utgifter. Forskning visar att ekonomisk utsatthet under barndomen ökar risken för sämre skolresultat, psykisk ohälsa och långvarig etableringsproblematik i vuxen ålder. Barnfattigdom är därmed inte bara ett individuellt lidande utan ett samhällsekonomiskt problem.

Betydligt fler av de fattiga har utländsk bakgrund, även om ökningen är lika stor bland personer med svensk bakgrund. Mot den bakgrunden innebär det stora samhällsrisiker om man medverkar till att göra familjer som redan är i en utsatt ekonomisk situation ännu fattigare. Regeringen räknar i propositionen med att 97 000 personer kommer att få sänkta inkomster med förslaget. Av dessa beräknas 50 000 tillhöra den tiondelen med lägst inkomster, och 42 000 barn beräknas beröras av förslaget när förändringen är fullt genomförd. Det innebär att en redan växande barnfattigdom riskerar att fördjupas ytterligare, särskilt i hushåll som redan befinner sig längst ned i inkomstfördelningen.

Kvalificeringsvillkoren för barnbidrag (inklusive flerbarnstillägg) och bostadsbidrag har en större ekonomisk betydelse än övriga förmåner för framför allt barnfamiljers ekonomiska situation. Förslaget innebär att uppskattningsvis 30 000 hushåll som med dagens regler hade fått barnbidrag och eventuellt flerbarnstillägg inte kommer att ha rätt till barnbidrag 2029. Uppskattningsvis finns drygt 50 000 barn i dessa hushåll. Vi uppskattar vidare att ca 9 000 hushåll som med dagens regler hade fått bostadsbidrag inte kommer att ha rätt till den förmånen 2029. Detta uppskattas påverka omkring 19 000 barn.

Trots utfästelser från regeringen, bl.a. vice statsministern, väljer regeringen att lägga ett förslag som innebär att den redan alltför höga barnfattigdomen kommer att öka. Framför allt innebär förslaget att redan fattiga barnfamiljer kommer att bli ännu fattigare och att andelen familjer med absolut fattigdom kommer att öka. Det riskerar att permanenta utanförskap över generationer och fördjupa de klyftor som redan präglar vårt samhälle. Det innebär i sin tur ett ökat tryck på kommunernas socialtjänst eftersom allt fler blir beroende av ekonomiskt bistånd.

Mot den här bakgrunden kan Socialdemokraterna inte ställa sig bakom de förslag till kvalificering som direkt kommer att bidra till ökad barnfattigdom. Vi avvisar därför kvalificering som omfattar barnbidrag, inklusive flerbarnstillägg, bostadsbidrag och föräldrapenning på grund- och lägstannivå.

Socialförsäkringsförmåner till personer med funktionsnedsättning

När det gäller de bosättningsbaserade stöden till personer med funktionsnedsättning har regeringen redan avvisat utredningens förslag om att kvalificeringen även ska omfatta assistansersättning till personer med funktionsnedsättning med motivet att det bör utredas vidare. Däremot går regeringen vidare med förslagen om att kvalificeringen ska omfatta omvårdnadsbidrag och merkostnadsersättning för personer med funktionsnedsättning. Vi menar att även dessa två socialförsäkringsförmåner bör utredas ytterligare och konsekvenserna bli bättre belysta och avvisar därför förslaget om att omvårdnadsbidrag och merkostnadsersättning ska bli föremål för kvalificering.

Personer med funktionsnedsättning är redan en utsatt grupp och det finns inga skäl att tro att personer som nyligen har kommit till Sverige ska ha bättre förutsättningar att klara sitt uppehälle och sin vardag. På samma sätt bör även rätten till sjuk- och aktivitetsersättning utredas vidare och konsekvenserna för den relativt begränsade grupp som i dag får det som nyanlända bör tydliggöras.

Mot den bakgrunden avvisar vi även förslagen till kvalificering av merkostnadsersättning och omvårdnadsbidrag samt sjuk- och aktivitetsersättning.

Socialförsäkringsförmåner till äldre personer utan egen intjänad pension

I regeringens proposition föreslås att även äldre försörjningsstödet samt bostadstillägg för denna grupp ska ingå i kvalificeringen. Mot bakgrund av att regeringen inte går vidare med utredningens förslag om att även ekonomiskt bistånd ska ingå blir den minskade tilldragningsseffekt som uppnås vara i det närmaste obefintlig eftersom äldre personer som kommer till Sverige som exempelvis flyktingar och som saknar intjänad pension kommer att få ekonomiskt bistånd från kommunen i stället för äldre försörjningsstöd. Äldreförsörjningsstödet infördes 2003 med bl.a. motivet att avlasta kommunernas socialtjänst som tidigare har fått ge ekonomiskt bistånd för denna grupp. En återgång till den tidigare ordningen innebär därför att kommunerna återigen kommer att behöva ge ekonomiskt bistånd i flera fall och innebär en ökad administrativ och ekonomisk börda som de dessutom inte kompenseras för. Den här förändringen berör i dag en mycket liten grupp och man kan fråga sig om den byråkrati som förslaget ger upphov till i praktiken kommer att innebära en ekonomisk besparing för samhället. Mot den bakgrunden avvisar vi även detta förslag.

Krav på laglig vistelse

I propositionen föreslås att det införs ett krav på laglig vistelse för att anses som bosatt i Sverige enligt socialförsäkringsbalken och därmed försäkrad för bosättningsbaserade socialförsäkringsförmåner. Vi tycker att ett sådant förtydligande i lagstiftningen är rimligt, och vi stöder därför denna förändring av 5 kap. 2 § socialförsäkringsbalken.

Ida Karkiainen (S)

Sanne Lennström (S)

Åsa Eriksson (S)

Arber Gashi (S)

Ola Möller (S)

Jessica Rodén (S)